

Δηλαδή τι; Θα μοιραστούμε τα σχολεία μας, θα τ' ανταλλάξουμε ή θα τα βλή-
σουμε κατεστραμμένα, όπως τα Δημοτικά τ'άι Κασσιανού, το εκκλησάκι τ' άι
Γιώργη; Πόσοι προσευχήθηκαν εκεί, πόσων χτύπησε η καρδιά μπροστά στον
τεράστιο άγιο, που έσωσαν μέσα από τις φλόγες του πολέμου ο αδελφός κι ο
φίλος; Το σπίτι είναι ο άνθρωπος, το χωριό είναι ο πολιτισμός μας, η κοινωνία και
κοινωνικότητα μας, κι αν πέρασαν τριάντα τόσα χρόνια δεν τα μηδενίζουμε. Η
περιουσία μας είναι κι η ουσία της ανθρωπιάς μας κι η απόδειξη της αξιοσύνης
μας. Ο ιδρώτας, το ηλιοκαμένο πρόσωπο, ροζιασμένες παλάμες. Καθλιεργώ είτε
τη γη είτε τον εαυτό μου το ίδιο μοιάζει, την τίμια ζωή και ζήση φανερώνει. Γι'
αυτό κι ήταν μεγάλη προσβολή ν' ακουστεί στο χωριό πως κάποιος σκέφτονταν
να πουλήσει γη. Σαν να ήέμε τη μάνα του. Και τώρα πώς θα γίνει; Εκτισαν πάνω;
Πού, πότε, γιατί, με ποιου το δικαίωμα, του κλέφτη; Έχει ο κλέφτης δικαιώματα;

Οι περιουσίες δεν είναι άψυχα, είναι όλη η ουσία κι η διαφορά μας από τ' άηλια
ζωντανά. Κι αν ζήσαμε χωρίς τα σπίτια τόσα χρόνια είναι γιατί είχαμε κι έχουμε
μέσα μας κρεμασμένο ένα μεγάλο μαγνήτη επιστροφής. Το ξέρουμε πως το σπίτι
είναι εκεί, το περβόλι, το ξέρουμε πως άηλιοι το απολαμβάνουν και δεν θλιβό-
μαστε μόνο. Οργιζόμαστε και ορυόμαστε. Το άδικο κυρτώνει, σαν τον τοίχο που
σωμπνίει. Και το χειρότερο, τα σπίτια που γκρέμισαν -δεν ήταν δικά τους- τους
στάβλους, τον ελιόμυλο, το καμπαναριό. Και - την κατάρα μου να 'χουν- την
εκκλησιά που μαγάρισαν, τις τίμιες εικόνες, τα τίμια και πολύτιμα της πίστης και
του πολιτισμού μας. Τα τίμια ελληνικά ονόματα. Κι αυτά περιουσίες και μαρτυ-
ρίες της ελληνικής παρουσίας.

Αυτά ήταν κι είναι η ζωή μας, των πατεράδων, των παππούδων, των παππούδων
των παππούδων μας. Κι η ζωή δεν πουλιέται, δεν Ξεπουλιέται, δεν ανταλλάσσε-
ται. Κι είναι εκεί για να τα βλήσουμε στον ύπνο και να Ξυπνούμε, για να μας τρων
τα φίδια και να τα πατούμε κατακέφαλα, γιατί αυτό απαιτεί το δίκιο και η αξιο-
πρέπεια κι ο πολιτισμός κι η ιστορία κι η παράδοσή μας. Γιατί εμείς έχουμε να
επιδείξουμε πολιτισμό. Δεν έχουμε να ήέμε «αυτό ήταν κάποτε εκκλησιά τώρα
είναι τζαμί». Γι' αυτό υπομένουμε τόσα χρόνια κι επιμένουμε. Για την ευηογημέ-
νη εκείνη μέρα. Όταν οι εκκλησιές μας θα είναι εκκλησιές μας, τα σχολεία μας
σχολεία μας, τα σπίτια μας σπίτια μας. Κι οι περιουσίες μας περιουσίες μας.

Ψηλαφώντας τα σπαράγματα της ιστορίας

του Νίκου Ορφανίδη
μέλους της Επιτροπής Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας,
τέως Διευθυντής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Σκέφτομαι σήμερα, καθώς ψηλαφώ τα σπαράγματα της ιστορίας, καθώς αναπάντεχα διασταυρώνομαι με παλαιότερα κείμενα άηλων καιρών και άηλων χρόνων, πόσο η λήθη έχει επικαλύψει προ πολλού τη ζωή μας. Πόσο ανυποψίαστοι και αθώοι και απροετοίμαστοι επιχειρούμε να διαχειριστούμε και να αντιμετωπίσουμε την κρισιμότητα των καιρών, την κρισιμότητα της ιστορίας, υπό την οποίαν τελούμε ως Ελληνοισμός, σε σχέση με την επιβουλή και τις μεθοδεύσεις των Τούρκων γειτόνων μας. Έτσι ήταν, που ψηλαφώντας ένα σπαραγμένο από τον καιρό Ημερολόγιο, το «Ημερολόγιον 1910» του Κωνσταντίνου Φ. Σκόκου, (Κωνστ. Φ. Σκόκου, Εθνικόν Ημερολόγιον, Χρονογραφικόν, Φιλολογικόν και Γελοιογραφικόν, του έτους 1910, Έτος εικοστόν πέμπτον, Τη συνεργασία των καθ' ημάς λογογράφων, (μετ' εικόνων), εν Αθήναις, Διεύθυνσις Ημερολογίου, οδός Αραχώβης 8, 1910), έπεσα σε ένα κείμενο που με ξάφνιασε. Τίτλος του: «Από την τραγωδίαν των Αδάνων. Μία Ηρωίς Ελληνίς.»

Στέκομαι, έτσι, στο ίδιο το ξεχασμένο κείμενο του 1910, που με ένα τρόπο παράδοξο με οδήγησε στην Κύπρο. Το κείμενο αρχίζει, με ένα τρόπο εξόχως φορτισμένο, με εκείνη τη γλώσσα της εποχής: «Ποια σπηλάχνα ανθρώπινα δεν εδόνησε η ανατριχιαστική, η ασύλληπτος φρικαλεότητας τραγωδία, η διαδραματισθείσα εις τα Άδανα της Κιλικίας τον Απρίλιον του 1909; Η ιστορία θα την αναγράψη κατάλληκτος με τα πλέον μαύρα και απαίσιμα χρώματα και θα την παραδώση εις το ανάθεμα των μεταγενεστέρων ως το ειδεχθέστερον στίγμα του αιώνος. Εικοσακισίλιοι Αρμένιοι, - άνδρες, γυναίκες, γέροντες, νέοι, παιδιά, βρέφη - εσφάγησαν κατά τον θηριωδέστερον τρόπον υπό αγρίου μαινόμενου τουρκικού όχλου, όστις, αφού περιήλειψε διά πετρελαιοίων την αρμενικήν συνοικίαν και την παρέδωκεν εις τας φλόγας και διεπέρασεν εν στόματι μαχαίρας όσα θύματα διέφευγον την μανίαν του πυρός, επεδόθη εις όργια αρπαγής και λεηλασίας, διασπείρων γύρω τον θάνατον και την φρίκην. Επί ημέρας και νύκτας ολόκληρους αντηχούν οι γόοι και οι σπαραγμοί των θυμάτων, και ο ποταμός Σάρος, ερυθρός από το αίμα των αθών, εξέβραζε μακράν προς την θάλασσαν πτώματα οικτρά και άμορφα! Εν μέσω των φρικιαστικών σκηνών της σφαγής και του ολέθρου, ιδού μία γυναικεία μορφή αναφαινομένη ως άγγελος παρήγορος, προστάτης και σωτήρ. Είναι η τετιμημένη γηραιά δέσποινα Πιπίνα Κ. Αρτέμην.» (σελ. 122-123).